

NJA I sid 2003:217

(Nummer i NJA 2003:32)

2003-06-06

En talan mot staten om skadestånd under påstående att ett mål om bl.a. skattetillägg inte avgjorts inom skälig tid och att detta utgjort ett brott mot artikel 6:1 i Europakonventionen har ansetts kunna tas upp till prövning.

Instans 1

B.H. ansökte vid Stockholms TR om stämning på staten genom Justitiekanslern och yrkade skadestånd av staten med 9 290 000 kr jämte ränta.

Av stämningsansökningen framgår bl.a. att B.H. i nov. 1988 hade häktats som misstänkt för skattebedrägeri och försvårande av skattekontroll, att han genom en sedermera lagakraftvunnen dom av TR d. 21 dec. 1990 hade dömts för försvårande av skattekontroll till dagsböter samt att en i dec. 1991 väckt ansökan om eftertaxering – efter domar av länsrätt år 1992 och 1993 – slutligt avgjorts av Kammarrätten i Stockholm genom en dom d. 11 juni 1998, vilken innebar att B.H. eftertaxerades och ålades att betala ränta och skattetillägg.

Som grund för sin talan anförde B.H. i stämningsansökningen: Staten har avsiktligt eller på grund av oaktsamhet inte ordnat domstolssystemet inom förvaltningsrätten så att skattemål avgörs inom skälig tid. Avgöranden i förvaltningsrätten blir därför orättvisa. Bristerna i förvaltningsprocessen står i strid med artikel 6 i Europakonventionen. – Handläggningen av B.H:s inkomstskattemål för åren 1985–1987 som avgjordes genom dom i kammarrätten först år 1998 har inneburit ekonomiska förluster genom att skatt och skattetillägg har påförts utan möjlighet för B.H. att freda sig. – Påtalat dröjsmål har inneburit ett avgörande hinder för B.H. att få sin sak prövad på ett rättvist sätt enligt artikel 6. – Statens skadeståndsskyldighet följer självständigt av artikel 5 resp. 41 Europakonventionen, alternativt självständigt av 3 kap. 2 § skadeståndslagen, alternativt en jämförelse mellan nämnda lagrum. I svaromål gjorde Justitiekanslern gällande att käromålet i viss del borde avvisas på grund av rättegångshinder. Justitiekanslern bestred käromålet och vitsordade inte skäligheten av det yrkade skadeståndsbeloppet.

Efter fråga från TR:n upplyste B.H. därefter att talan inte enbart grundades på påstående om statens bristande organisering av förvaltningsdomstolssystemet utan att i påståendet om dröjsmål med handläggningen också implicit fanns ett påstående om

vållande hos en eller flera aktörer och att vad som låg bakom fördröjningen ännu inte var utrett.

TR:n förelade B.H. att närmare ange vilket vållande i myndighetsutövning som staten svarade för som åberopades till ytterligare grund för skadeståndsyrkandet. TR:n angav att om föreläggandet inte följdes kunde skadeståndstalan komma att avvisas.

Sida 218

I svar på föreläggandet anförde B.H. bl.a. att ”det i tidsutdräkten som sådant innefattas ett påstående om vållande och i detta skede av målets handläggning hänvisas till en s.k. anonym och kumulerad culpa”.

Skäl.

TR:n (rådmannen Norström) anförde i beslut d. 19 sept. 2000: Skäl. B.H. har angett grunder för sitt skadeståndsyrkande. Han har därvid åberopat dels att staten avsiktligt eller genom oaktsamhet inte ordnat domstolssystemet så att skattemål avgörs inom skälig tid varigenom handläggningen i förvaltningsdomstolarna av hans inkomstskattemål för åren 1985–1987 dröjt i sådan utsträckning att de inte avgjorts inom skälig tid och därmed heller inte blivit rättvisa och orsakat honom skada varför staten är ersättningskyldig mot honom antingen enligt artikel 41 i Europakonventionen eller enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen, dels att skadeståndsskyldigheten följer av att vållande hos företrädare (aktörer) för staten förekommit.

Innebörden av B.H:s grunder för skadeståndsyrkandet kan inte förstås på annat sätt än att han bl.a. åberopar att statens anordnande av domstolssystemet för prövning av skattemål, som grundar sig på beslut av riksdag och regering, är en följd av fel eller försummelse.

Frågan om statens anordnande av domstolssystemet för prövning av skattemål står i strid mot artikel 6 i Europakonventionen och staten därmed skulle vara skyldig att betala skälig gottgörelse enligt konventionen till B.H. kan inte prövas i annan ordning än den som konventionen föreskriver. Enligt lydelsen av artikel 41 i konventionen kan enbart den domstol som upprättats enligt konventionen (Europadomstolen) efter att ha funnit att en stat brutit mot konventionen och statens nationella rätt endast till en del medger skadestånd, om den anser det nödvändigt, förplikta den fördragslutande staten att betala ytterligare skadestånd. Prövning av om skadestånd skall betalas med stöd av artikel 41 i konventionen är således förbehållen Europadomstolen, vilket innebär att nationell domstol inte kan pröva talan om skadestånd enligt konventionen. B.H:s talan i vad den grundar sig på Europakonventionen kan således inte tas upp till prövning av TR:n.

Vad därefter gäller yrkandet om skadestånd enligt skadeståndslagen grundas också detta bl.a. på att B.H. anser sig ha lidit skada genom felaktiga beslut av riksdag eller regering rörande organisationen av förvaltningsdomstolssystemet.

Enligt 3 kap. 7 § för statens ansvar för fel eller försummelse vid myndighetsutövning att sådan talan med anledning av påstående om felaktiga beslut av riksdagen eller regeringen eller under påståenden om försummelse av riksdagen eller regeringen att fatta beslut inte får föras (jfr NJA 1978 s. 125).

B.H:s talan i vad den grundar sig på fel eller försummelse av riksdagen eller regeringen kan därför inte tas upp till prövning av TR:n.

B.H:s talan i vad den grundar sig på påstående om vållande hos företrädare för staten är mycket kortfattat och allmänt angivet. Han har därför getts tillfälle att utförligt redogöra för de omständigheter som åbe-

Sida 219

ropas till grund för talan i denna del. Han har därvid enbart angett att staten svarar för domstolsprövningen inom förvaltningsrätten vilket bl.a. innefattar krav på avgöranden inom skälig tid och att om så inte sker svarar staten för den skada som dröjsmålet orsakat. Han har i första hand hänvisat ”till tiden som sådan” som stöd för att vållande förekommit.

B.H:s talan i denna del, som grundas på påstående om fel eller försummelse, innebär att han måste närmare ange och visa att vållande förekommit i myndighetsutövning som staten svarar för. Även om statens ansvar för sin myndighetsutövning anses innebära ett ansvar även för s.k. anonyma och kumulerade fel innebär inte det att den som begär skadeståndet är befriad från att ange i vilken myndighetsutövning eller i vilken eller vilka särskilda situationer som vållandet förekommit. Att allmänt ange att staten svarar är därför inte tillräckligt och innebär dessutom att vad som åberopas till stöd för talan är så ofullständigt att påståendet inte på ett effektivt sätt fyller sin uppgift att utgöra grundvalen för den fortsatta rättegången.

Talan i denna del är med hänsyn till vad som nu sagts alltjämt så ofullständig att den inte utan olägenhet kan läggas till grund för en rättegång. Talan i vad den grundar sig på fel eller försummelse av en eller flera statliga aktörer kan därför inte heller tas upp till prövning av TR:n.

Sammanfattningsvis innebär vad som anförts i beslutet att den av B.H. nu väckta talan inte kan tas upp till prövning.

Beslut.

Slut. TR:n avvisar B.H:s käromål.

Instans 2

B.H. överklagade i Svea HovR och yrkade i första hand att HovR:n skulle undanröja TR:ns beslut och återförvisa målet till TR:n för erforderlig handläggning eller i andra hand att HovR:n skulle pröva B.H:s talan i sak och bifalla hans vid TR:n framställda yrkanden.

Justitiekanslern bestred ändring.

Skäl.

HovR:n (hovrättsråden Hesser och Bergendal samt tf. hovrättsassessorn Bäckstrand, referent) anförde i beslut d. 5 mars 2003: Inledningsvis konstaterar HovR:n att en domstol inte är bunden av de lagrum som parterna åberopar. Däremot kan de lagregler som åberopas tjäna som stöd för bedömningen av hur en parts talan skall uppfattas. Det finns i förevarande fall anledning att, såsom TR:n gjort, bedöma B.H:s talan med utgångspunkt från bl.a. de rättsregler som åberopats till stöd för talan.

En talan om skadestånd mot staten på grund av kränkning av de rättigheter och friheter som stadgas i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna kan enligt konventionens artikel 41 föras vid Europadomstolen. En nationell domstol är, såsom TR:n funnit, inte behörig att pröva en talan som stöds enbart på konventionens artikel 41. TR:ns beslut att avvisa B.H:s talan i den mån den enbart stöder sig på denna artikel är alltså korrekt.

Sida 220

HovR:n delar vidare TR:ns bedömning att B.H. enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen är förhindrad att föra en talan som grundas på att han orsakats skada genom felaktiga beslut av riksdagen eller regeringen eller dessa organs underlåtenhet att fatta beslut. Vad slutligen gäller TR:ns bedömning av B.H:s talan i vad den grundar sig på påstående om vållande hos företrädare för staten får HovR:n anförda följande. Något hinder mot att, med stöd av 3 kap. 2 § skadeståndslagen, föra en talan mot staten om ersättning för skada som vållats genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning för vilken staten svarar finns inte. Vid bedömningen av skadeståndsansvaret enligt detta lagrum skall bl.a. Europakonventionens bestämmelser beaktas. Tolkningen av paragrafen skall således göras i ljuset av de förpliktelser som staten åtagit sig enligt Europakonventionen, s.k. fördragskonform tolkning. Det finns dock en gräns för hur vidsträckt tolkningen kan göras. Bl.a. kan den inte gå så långt att innebörden av lagrummet kommer att strida mot dess lydelse.

Av praxis och doktrin framgår att lokutionen ”fel eller försummelse” innebär att det krävs oaktsamhet för att statens ansvar skall kunna göras gällande (jfr t.ex. Bertil Bengtsson, Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen, 2 uppl. s. 57 ff. och NJA 1990 s. 137). Även om oaktsamhetsbedömningen sker från andra utgångspunkter än vid privaträttsliga skadeståndskrav och det för att undgå ansvar således ställs högre krav på staten än på privata rättssubjekt, torde lagrummet inte kunna ges den innebörden att staten åläggs ett strikt ansvar för uppkomna skador.

B.H. har, trots föreläggande därom, inte närmare preciserat vilka omständigheter som åberopas till stöd för hans påstående om vållande. Visserligen kan staten åläggas ansvar för s.k. anonyma och kumulerade fel, men för att B.H:s påstående om vållande skall kunna prövas i sak krävs att grunden närmare preciseras. Så har inte skett. HovR:n delar TR:ns bedömning att talan därmed är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång.

Under angivna förutsättningar kan en talan avvisas enligt grunderna för 42 kap. 4 § 1 st. RB även om handläggningen av målet har påbörjats (se NJA 1977 s. 827).

Beslut.

På ovan anförda skäl avslår HovR:n B.H:s överklagande.

Instans 3

B.H. överklagade och yrkade att HD i första hand skulle bifalla hans i målet förda talan, i andra hand återförvisa målet till TR:n.

Justitiekanslern bestred ändring.

Justitiekanslern anförde bl.a.: B.H. har gjort gällande att en rätt till skadestånd på grund av konventionsbrott föreligger redan på nationell nivå, dvs. att en nationell domstol skulle kunna döma ut ett skadestånd bl.a. för ideella skador vid konstaterade fall av konventionsbrott. B.H. har därvid pekat på subsidiaritetsprincipen, som kommer till uttryck i artiklarna 13 och 35, samt bl.a. hänvisat till rättsfallet Kudla mot Polen (dom d. 26 okt. 2000).

Det är riktigt att Europakonventionens funktion som övervakare av Europakon-

Sida 221

ventionens efterlevnad är subsidiär och att överträdelser av konventionen i första hand skall rättas till på det nationella planet. Detta kommer till uttryck inte bara på så sätt att Europadomstolen skall kunna pröva ett klagomål först sedan de inhemska rättsmedlen

uttömts (artikel 35) utan också genom det materiella kravet i artikel 13 att den vars konventionsrättigheter kränkts skall ha ett effektivt rättsmedel inför inhemsk myndighet till sitt förfogande.

I fallet Kudla mot Polen förelåg ett brott mot artikel 6 i konventionen i det att de polska myndigheterna inte hade handlagt ett mål inom skälig tid. I anslutning till denna fråga behandlade Europadomstolen frågan om även Kudlas rätt enligt artikel 13 i konventionen till ett effektivt rättsmedel hade överträtts. Europadomstolen fann att frågan om ett rättsmedel mot ett alltför långvarigt förfarande var en separat fråga och att artikel 13 borde tolkas så, att det skall finnas ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet när någon på rimliga grunder hävdar att kravet i artikel 6.1 på ett avgörande inom skälig tid inte har uppfyllts. Eftersom ett sådant rättsmedel saknades i polsk rätt, hade artikel 13 inte respekterats.

Europadomstolen har i målet T.P. och K.M. mot Storbritannien gjort ytterligare uttalanden rörande tolkningen av artikel 13 (dom d. 10 maj 2001; application no. 28945/95).

I det målet erinrar domstolen i p. 107 om regeln i artikel 13 i konventionen och anför: "Article 13 thus requires the provision of a domestic remedy to deal with the substance of an "arguable complaint" under the Convention and to grant appropriate relief, although the Contracting States are afforded some discretion as to the manner in which they conform to their Convention obligations under this provision." Domstolen anför vidare: " where an arguable breach of one or more of the rights under the Convention is in issue, there should be available to the victim a mechanism for establishing any liability of State officials or bodies for that breach. Furthermore, in appropriate cases, compensation for the pecuniary and non-pecuniary damage flowing from the breach should in principle be available as part of the range of redress." Av artikel 13 och av domstolens uttalanden framgår alltså att en medlemsstat måste se till att det finns effektiva rättsmedel med vars hjälp en enskild kan påtala en kränkning av konventionsrättigheterna även om kränkningen utförts av någon företrädare för statsmakten. Det skall också finnas en mekanism för att fastställa att statens organ eller dess företrädare är ansvariga för konventionsbrottet. Slutligen skall det, i sådana fall där det är lämpligt, i princip finnas en möjlighet för den enskilde vars rättigheter kränkts att få ersättning för ekonomisk eller ideell skada som ett led i ett förfarande som syftar till att få gottgörelse (redress).

Justitiekanslern har däremot inte kunnat finna att det av de nämnda rättsfallen eller av annan praxis från Europadomstolen skulle framgå att en enskild som menar att hans rättigheter kränkts skulle ha rätt att få en fråga om skadestånd stödd direkt på Europakonventionens artikel 41 prövad inför (svensk) nationell domstol.

HD avgjorde målet efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Carlberg Johansson, föreslog i betänkande ett beslut, vari under rubriken Skäl, efter en inledande redogörelse för sakens tidigare handläggning, anfördes: I målet skall inledningsvis besvaras frågan om en nationell domstol är behörig att pröva en talan om skadestånd stödd på artikel 41 i Europakonventionen eller om en sådan prövning är förbehållen Europadomstolen.

Sida 222

Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som trädde i kraft d. 1 jan. 1995, inkorporerades Europakonventionen med den nationella rätten. I lagen föreskrivs att konventionen och dess tilläggsprotokoll skall gälla som lag här i landet. I 2 kap. 23 § regeringsformen stadgas att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen. Europakonventionen och således även dess artikel 41 är numera en del av den svenska rättsordningen. Konventionen är uppdelad i avdelningar. Avdelning I (artikel 1–18) behandlar rättigheter och friheter, medan avdelning II (artikel 19–51) utgörs av bestämmelser om den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Avdelning III upptar diverse bestämmelser. De grundläggande fri- och rättigheterna skall komma till fullt uttryck i svensk rätt och kan göras gällande vid domstol. I enlighet med artikel 6 åligger det således att tillse att mål vid domstolar avgörs inom skälig tid. Av artikel 13 framgår att det skall finnas effektiva nationella rättsmedel att tillgå för den vars i konventionen angivna fri- och rättigheter har kränkts.

Enligt artikel 35, som innehåller villkoren för upptagande av mål till prövning inför Europadomstolen, får ett mål anhängiggöras där först sedan alla nationella rättsmedel uttömts. I Europadomstolens dom i fallet Kudla mot Polen (dom d. 26 okt. 2000) uttalade domstolen att artikel 13 är tillämplig avseende rätten i artikel 6 till domstolsprövning inom skälig tid. Av detta får anses framgå att det skall finnas en skyldighet för varje konventionsstat att tillhandahålla ett rättsmedel inför en nationell myndighet för den som på rimliga grunder gör gällande att en rättegång har tagit oskäligt lång tid. Därigenom skall frågan kunna prövas och rättelse uppnås om klagomålet befinnes välgrundat. I domen anges emellertid inte hur ett sådant rättsmedel skall vara beskaffat utan detta överlämnas till staternas bedömning. Artikel 41, som alltså rör Europadomstolen, stadgar att domstolen, om den finner att ett konventionsbrott ägt rum och nationell rätt endast till en del medger att gottgörelse lämnas, skall tillerkänna den förfördelade parten skälig gottgörelse om så anses nödvändigt. Enligt 10 kap. 17 § 1 RB är rätten inte behörig att uppta en tvist som skall upptas av särskild domstol. En prövning enligt artikel 41 i Europakonventionen är därför förbehållen Europadomstolen och nationella domstolar kan inte döma ut skadestånd med en direkt tillämpning av denna artikel.

Vidare uppkommer frågan om B.H:s talan skall avvisas, till den del talan grundas på att staten inte inrättat det förvaltningsrättsliga domstolssystemet på sådant sätt att rätten till ett avgörande inom rimlig tid uppnås.

Av 3 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207) framgår att en talan inte får föras med anledning av ett beslut av riksdagen och regeringen. En talan får således t.ex. inte grundas på att ett fel berott på otillräckliga resurser hos en myndighet vilket går tillbaka till beslut från statsmakterna (jfr t.ex. prop. 1972:5 s. 518). Som underinstanserna har angett skall B.H:s talan avvisas i denna del.

Slutligen skall besvaras frågan om avvisning av talan i den del den grundar sig på påstående om vållande hos företrädare för staten.

I 3 kap. 2 § skadeståndslagen regleras statens ansvar för skada som vållats genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten svarar. Till myndighetsutövning hänförs bl.a. domstolars

Sida 223

dömande och skattemyndigheters beslut i fråga om beskattning. För att det allmänna skall bli skadeståndsskyldig krävs att det föreligger vållande, dvs. att fel eller försummelse kan påvisas. Statens ansvar är således inte strikt. Skadeståndsskyldighet inträder även vid anonyma fel då man inte kan utpeka vem inom myndigheten som varit oaktsam och likaså när flera befattningshavare begått mindre förbiseenden som sammantagna innebär försumlighet. Det åligger dock den skadelidande att kunna påvisa att ett fel förekommit, som är så allvarligt att det kan antas bero på oaktsamhet från myndighetens sida.

Av 42 kap. 2 § RB framgår att en part som vill inleda en rättegång mot någon har att lämna en utförlig redogörelse för de omständigheter som åberopas till grund för hans yrkande. Om han inte följer ett föreläggande att avhjälpa bristen kan hans talan komma att avvisas med stöd av 42 kap. 4 § samma balk. B.H. har, trots att han lämnats tillfälle att redogöra för de omständigheter som åberopats till grund för påståendet om vållande hos företrädare för staten, inte närmare preciserat sin talan. I enlighet med vad underinstanserna konstaterat är hans talan i denna del så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för den fortsatta rättegången och skall därför avvisas.

På grund av det anförda skall överklagandet lämnas utan bifall.
HD:s avgörande. HD lämnar överklagandet utan bifall.

Skäl.

HD (JustR:n Svensson, Munck, referent, Pripp, Lindeblad och Calissendorff) fattade följande slutliga beslut: Skäl. Den talan som B.H. har väckt mot staten tar sin utgångspunkt i en förvaltningsprocess som anhängiggjordes genom en i december 1991 gjord ansökan om eftertaxering av honom för inkomstären 1985–1987. Målet avgjordes slutligt genom en av Kammarrätten i Stockholm d. 11 juni 1998 meddelad dom, som innebar att B.H. eftertaxerades och förpliktades att betala ränta och skattetillägg. Hans talan mot staten får uppfattas så att han i främsta rummet gör gällande att skattemålet inte avgjorts inom skälig tid, att detta utgjort ett brott mot artikel 6:1 i Europakonventionen och att staten därför är skyldig att ersätta hans skada enligt närmare angiven beräkning.

B.H. har i HD framhållit att han inte direkt grundar sin talan på felaktiga beslut av regeringen eller riksdagen. Staten svarar enligt honom strikt – eller objektivt – för skadan i den meningen att han inte behöver styrka de bakomliggande orsakerna och deras samband med den oskäligt långa handläggningstiden i vidare mån än genom att visa att den oskäliga tidsutdräkten inte är hänförlig till honom själv. Vad han i sin stämningsansökan till TR:n anförde om att staten inte ordnat domstolssystemet inom förvaltningsrätten så att skattemål avgörs inom skälig tid utgjorde inte någon grund för hans talan utan snarare en invändning mot ett eventuellt påstående att hög arbetsbelastning och stora målbalanser skulle utgöra ett godtagbart försvar för den långa handläggningstiden.

Enligt artikel 13 i Europakonventionen skall var och en, vars i konventionen angivna fri- och rättigheter kränkts, ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen förövats av någon under utövning av offentlig myndighet. Den-

Sida 224

na bestämmelse har i Europadomstolens praxis haft stor aktualitet när det gäller överträdelse mot föreskriften i artikel 6:1 om att domstolsprövning skall äga rum inom skälig tid i fall då den enskilde har rätt till en sådan prövning. I dom d. 26 okt. 2000 i målet Kudla mot Polen har Europadomstolen – med viss ändring av tidigare praxis – slagit fast att artikel 13 skall förstås så att den garanterar ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet med avseende på sådana överträdelse (se Danelius i SvJT 2001 s. 178 ff. och Crafoord i Europarättslig tidskrift 2001 s. 519 ff.). Det rättsmedel som åsyftas i artikel 13 behöver inte bestå i domstolsprövning. Av Europadomstolens praxis framgår att rättsmedlet inte behöver resultera i ekonomisk gottgörelse. I brottmål anses kompensationen i vissa fall kunna bestå i att utgången i målet påverkas till den tilltalades förmån (jfr Danelius, a.a. s. 182, Crafoord, a.a. s. 528 samt **Bratt och Södergren i Europarättslig tidskrift 2000 s. 421**). När det gäller mål om skattetillägg – vilka, till skillnad från sådana mål som enbart gäller fastställande av skatt, omfattas av artikel 6 (se Europadomstolens domar d. 23 juli 2002 i målen

Västberga Taxi AB och Vulic mot Sverige samt Janosevic mot Sverige) – har riksdagen nyligen beslutat att införa en möjlighet att låta skattetillägget helt eller delvis vid ett oskäligt långt dröjsmål i proceduren (prop. 2002/03:106, 2002/03:SkU16).

Denna förändring har genomförts i det uttalade syftet att tillgodose Europakonventionens krav på kompensation, när regeln i artikel 6:1 om domstolsprövning inom skälig tid har åsidosatts (prop. 2002/03:106 s. 145 f.). Det står emellertid klart att gottgörelse till den skadelidande på sådana vägar inte i alla situationer är tillräcklig eller ens möjlig och att det i vissa fall är nödvändigt att frågan om ekonomisk ersättning kan prövas för att Europakonventionens krav på ett effektivt rättsmedel skall bli uppfyllt. För svensk del kan talan mot staten föras under åberopande av bestämmelserna i skadeståndslagen (1972:207) om skadeståndsansvar för det allmänna. Enligt traktaträttsliga principer måste dessa bestämmelser då i den utsträckning det är möjligt tolkas fördragskonformt, vilket kan innebära att vissa i lagmotiv, praxis eller doktrin antagna begränsningar i tillämpningsområdet inte kommer att kunna upprätthållas (jfr Crafoord, a.a. s. 547 och rättsfallen NJA 1988 s. 572, 1991 s. 188 och 1992 s. 532).

Det kan vara föremål för diskussion om ett krav på ekonomisk gottgörelse även skulle kunna, i enlighet med vad B.H. synes hävda, prövas direkt på grundval av Europakonventionen, för det fall att skadeståndslagen inte skulle anses medge att ersättning kan utgå enligt konventionens principer (jfr Bratt och Södergren, a.a. s. 414 ff.). Frågan kan i så fall inte prövas med omedelbar tillämpning av artikel 41 i konventionen som ger Europadomstolen möjlighet att tillerkänna den skadelidande parten skälig gottgörelse, eftersom denna artikel är avsedd som en subsidiär handlingsregel för Europadomstolen med avseende på sådana fall då en medlemsstat inte uppfyllt sina förpliktelser enligt bl.a. artikel

Sida 225

13. Denna artikel innehåller emellertid inte någon positiv bestämmelse om skyldighet att utge gottgörelse utan ställer endast kravet att det i den nationella rättsordningen skall finnas tillgång till ett effektivt rättsmedel. En tillämning av artikel 13 gentemot staten skulle därför närmast få grunda sig på samma slags resonemang som det som ligger till grund för EG-direktivs s.k. vertikala direkta effekt, dvs. att staten inte till sitt fredande kan åberopa sin egen försummelse att uppfylla de skyldigheter som följer av konventionen. Huruvida en tillämpning av denna princip (den s.k. estoppel-principen; se t.ex. Melin och Schäder, EU:s konstitution s. 42) kan ske med avseende på de krav som ställs i Europakonventionen har dock inte varit föremål för bedömning i svensk rättspraxis. Här kan också hänvisas till den diskussion som har förts om möjligheten att föra en ersättningstalan direkt på grundval av bestämmelser i regeringsformen, när rätt till ersättning enligt sådana bestämmelser inte öppnats genom vanlig lag (se t.ex. prop. 1997/98:45 del 2 s. 516).

De nu i alla korthet berörda frågorna kan emellertid inte i förevarande sammanhang bli föremål för slutlig bedömning. Målet i HD gäller nämligen endast frågan om den av B.H. väckta talan skall tas upp till prövning. Det är inte lagligen möjligt för HD att, som B.H. i första hand yrkat, pröva hans talan i sak som första instans, utan målet måste återförvisas till TR:n, om avvisningsbeslutet inte blir bestående.

Även om B.H:s stämningsansökan inte präglades av den tydlighet som skulle ha varit önskvärd, får den i förening med hans svar på TR:ns frågor tillräckligt klart ha gett uttryck för att han menade att staten redan på grund av sitt ansvar för förvaltningsrättskipningen var ersättningsskyldig för den skada som han ansåg sig ha drabbats av genom dröjsmål och andra fel vid behandlingen av skattemålet och för att han lämnade öppet i vad mån orsaken till felen var att hänföra till bristande organisation eller försummelse av enskilda tjänstemän. Han kan inte därigenom anses ha åberopat felaktiga beslut av regering och riksdag eller underlåtenhet av dessa organ att fatta beslut som en sådan omedelbar grund för sin talan att det funnits anledning att ta upp frågan om att delvis avvisa hans talan enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen. Frågan om B.H. har rätt till skadestånd för den påstådda kränkningen av hans rättigheter enligt Europakonventionen och vilka rättsregler som i så fall skall tillämpas är ett spørsmål rörande själva saken och borde inte ha tagits upp som en fråga om rättegångshinder. Trots otydligheterna i B.H:s stämningsansökan kan hans vid TR:n väckta talan inte heller anses ha varit så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kunnat läggas till grund för rättegång. Avvisningsbeslutet skall därför undanröjas och målet återförvisas till TR:n.

Beslut.

HD:s avgörande. Med ändring av HovR:ns beslut undanröjer HD TR:ns avvisningsbeslut och visar målet åter till TR:n för fortsatt behandling.

HD:s beslut meddelades d. 6 juni 2003 (mål nr Ö 1092-02).